

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ

О.А. Мурзіна

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький державний медичний університет

Сучасне українське суспільство зазнало радикальних змін системи цінностей, ідеологічних і соціально-культурних орієнтирів. Зміни в політичній, економічній, духовній сферах нашого суспільства зумовлюють за собою радикальні зміни в психології, ціннісних орієнтаціях і вчинках людей. Сьогодні велику роль має дослідження змін, що відбуваються в свідомості сучасної молоді. Певна переоцінка цінностей виявляється в свідомості цієї соціальної групи. Тому однією з актуальних проблем сучасної педагогічної науки є проблема ціннісних орієнтацій молоді. Ця тема є достатньо складною та включає в себе дослідження низки аспектів, а саме: вікові психологічні особливості молоді, соціологічні проблеми освіти і виховання, вплив колективу, сім'ї та інше. Дослідження системи цінностей та ціннісних орієнтацій особистості в сучасних умовах є дуже важливим, так як дозволяє науково керувати соціальними, соціально-психологічними процесами в суспільстві.

Проблема цінностей постійно приваблювала дослідників і вивчалась у аксіологічному, філософському, соціологічному, педагогічному та психологічному напрямках. Різні визначення, класифікації ціннісних орієнтацій та цінностей взаємодоповнюють і дозволяють розглядати їх з різних позицій.

Психологічний аспект проблеми складається у вивченні ціннісного підходу до психологічних явищ і процесів, що дозволяє висвітлити внутрішню сторону взаємозв'язку особистості, суспільства і побачити особистісний аспект орієнтації сучасної молоді на соціально значущі цінності. Він розглядався в працях Б.Г. Ананьєва, О.Г. Ковалев, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєва, В.М. Мясищева, С.Л. Рубенштейна, Д.М. Узнадзе, К.К. Платонова, Д.Й. Фельдштейна та інших. Ціннісні орієнтації розглядаються дослідниками в якості елементів внутрішньої, психологічної структури особистості, яка визначає стратегічний напрямок життя індивіда.

З психологічної точки зору ціннісні орієнтації є складовою частиною структури особистості, яка відображає життєвий досвід, накопичений особистістю в індивідуальному розвитку та являє собою ядро свідомості, з точки зору якої вирішується багато вагомих буденних питань. У ціннісних орієнтаціях проявляється

стійке, соціально-зумовлене, вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ та ідеалів.

Поняття «цінності» в його психологічній трактуванні еквівалентне деякого комплексу психологічних явищ, які, хоча термінологічно і позначаються по-різному, але семантично однопорядкові: Н.Д. Добринін називає їх «значущістю» [1, 22]; О.М.Леонтьєв - «особистісним сенсом» [2, 37]; В.М. Мясищев - «психологічними відносинами»; Д.М. Узнадзе - «установкою» [3, 22]. Тобто в психології «цінність», «ціннісна орієнтація» виступають як елементи мотивації людини. Засвоєні індивідом значення, обумовлені його потребами, інтересами і, зафіксовані в його установках, складаються у ціннісні орієнтації особистості як конкретне ставлення цієї особи до цінностей життя. Для психолога важливий саме особистісний аспект ціннісних виборів [4, 241].

Соціальні психологи стверджують, що переведення всієї сукупності поглядів, переконань, соціальних умінь і відносин особистості, за яким стоять її знання, світогляд, життєвий досвід, концепція життя, практична поведінка і продуктивна діяльність здійснюється за допомогою специфічних соціально-психологічних механізмів: ціннісних орієнтацій і соціальних установок. В ціннісних орієнтаціях і соціальних установках потреби виступають не як потреба людини, а як реальна ієрархія цінностей і норм, на які орієнтована особистість і, якими вона керується. У відповідні моменти активності людини вся сукупність стійких ціннісних орієнтацій і соціальних установок приходить в стан готовності. Ця сукупність містить у собі акумульований життєвий досвід [5, 127].

Я. Гудечек визначає психологічну основу ціннісних орієнтацій як різноманітну структуру потреб, мотивів, інтересів, цілей, ідеалів, переконань, світогляду, які беруть участь у створенні спрямованості особистості, що виражають соціально детерміноване ставлення особистості до дійсності. Дослідник закликає приділяти пильну увагу теоретичній розробці знань про ціннісні орієнтації особистості, їх емпіричної перевірки та практичного використання у виховній і освітній діяльності [6, 109].

У психології, як і інших науках, робляться спроби класифікації цінностей. Один із теоретиків психології особистості В.Е.Франкл[7, 221], обговорюючи питання про сенс життя, висунув три категорії цінностей. Цінності першої категорії - творча, яка актуалізується в дії. Цінності другої категорії - переживання, реалізуються в (відносно) пасивному прийнятті світу нашою свідомістю. Цінності ставлення, актуалізуються всюди, де індивід стикається з чим-небудь, нав'язаним долею, чого змінити вже не

можна. З того, яким чином людина приймає такі сумні подарунки долі, асимілює всі ці труднощі в своїй душі, виникає незліченна безліч потенційних цінностей. Різні цінності з'єднуються таким чином, що в результаті формується певне специфічне завдання для кожної людини. Класифікацію цінностей, запропоновану В.Е. Франклом в психології, ми вважаємо найбільш вдалою, що є по суті «кістяком» ціннісних орієнтацій.

До теперішнього часу уклався цілий напрям педагогічної аксіології, центральною проблемою якої є перетворення знань у переконання, посередності засвоюваного фонду знань установками і ціннісними орієнтаціями. Відповідно до проблеми визначені завдання. Це демонстрація різноманіття співіснуючих систем ціннісних орієнтацій, реальний плюралізм прагнень людей, що взаємодіють у процесі виховання; розробки та обґрунтування системи методичних процедур, які дозволяють виявляти і враховувати реально сформовані системи ціннісних орієнтацій; розробки та обґрунтування науково-методичного інструментарію, що дозволяє розкривати системи диспозицій, імпліцитних теорій особистості, реально регулюють інтерперсональні відносини [8, 60].

Зазначаючи психологічний аспект цінностей та ціннісних орієнтацій, слід зауважити, що ці структурні елементи моральної свідомості органічно входять до складу мотивів і стимулів усіх видів і форм діяльності суб'єктів, визначаючи її спрямованість. З точки зору ціннісного підходу, моральне правило або оцінка мають підставу в ціннісних передумовах, а оскільки ці передумови не є загальними, то, кожне моральне правило або оцінка обґрунтовані лише в рамках суспільства, що приймає відповідні цінності.

Особливо значущим регулятором життєдіяльності й поведінки людини є цінності та ціннісні орієнтації. Вони виконують подвійну функцію: з одного боку, вони є елементами когнітивної структури особистості, з іншого боку - елементами її мотиваційно-потребової сфери, що спричинено подвійним характером системи цінностей, які зумовлюються одночасно індивідуальним і соціальним досвідом.

Таким чином, у психології особистості проблема цінностей та ціннісних орієнтацій розглядається у зв'язку із соціалізацією особистості, процес якої залежить як від зовнішніх соціальних, так і від внутрішніх особистісних факторів. Крім того, у процесі соціалізації людина активно засвоює соціальний досвід і перетворює його у власні цінності, установки, орієнтири.

Цінності виконують подвійну функцію: функцію когнітивного елемента структури особистості й функцію мотивації, підтвердження, що бачимо у наведених

концепціях. На підставі цих форм складається внутрішня позиція особистості стосовно світу, яка виявляється у спрямованості особистості.

Література:

1. Проблемы психологии личности / Под ред. Е.В.Шороховой, О.И. Зотовой. – М.:Наука, 1982. – 246с.
2. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев – М.:Политиздат, 1975. – 304с.
3. Узнадзе Д.Н. Психологические исследования. /Д.Н. Узнадзе – М.: 1966. – 451с.
4. Альбуханова-Славская К.М. Стратегия жизни. / К.М. Альбуханова-Славская – М.: Мысль,1991. - 291с.
5. Станкевич Л.П. Проблемы целостности личности / Л.П. Станкевич // Гносеологический аспект. – М.:Высшая школа, 1987. – 134с.
6. Гудочек Я. Ценностная ориентация личности / Я.Гудочек// Психология личности в социалистическом обществе. Активное развитие личности. – М.:Наука, 1989. – 183с.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла жизни. / В. Франкл – М.: Прогресс, 1990. – 268с.
8. Генетианский В.И. Знания как категория педагогики. / В.И. Генетианский – Л.: ЛГУ, 1989. – 144с.